

Raca žličarica

// Blaž Blažič

Vedno se bom rad spominjal svojega prvega ornitološkega izleta. Bilo je drugega aprila leta 2005. Odpravili smo se v Škocjanski zatok. Ko smo prispeli do opazovalnice ob brakični laguni, sem svojo pozornost takoj usmeril proti jati rac, ki se je zadrževala v bližini. Med običajnimi mla-karicami (*Anas platyrhynchos*) je bilo tudi nekaj pripadnic zame takrat nekoliko bolj eksotične vrste. Tako samci kot samice so imeli žličasto oblikovan kljun. Temno zelena glava in opečnato rdeče obarvani boki pri samcih pa so bila zanesljiva znamenja, po katerih sem raco kmalu določil kot raco žličarico (*Anas clypeata*), vrsto, ki sem jo pred tem poznal le iz priročnikov.

Žličasto oblikovan kljun

Žličarico sem po tem izletu opazoval še mnogokrat. Velikokrat sem v vidno polje svojega teleskopa ujel jato med hranjenjem na plitvi vodni površini. Pri tem so živahno plavale z iztegnjenimi vratovi in svoje žličasto oblikovane in na pol v vodo potopljene kljune hitro premikale levo in desno po vodni površini. Tako se prehranjujejo z algami, rastlinskimi semeni, zooplanktonom in manjšimi vodnimi nevretenčarji. Pri tem pa jim pomaga kljun, ki je eden največjih v račjem svetu. Njegova podolgovata, ploščata in žličasta oblika povečuje površino, namenjeno hranjenju, saj omogoča večji pretok vode skozi kljun. Ob straneh kljuna je namreč razvrščenih približno 110 lamel, ki delujejo kot majhni filtri. Skoznje se ob aktivnem premikanju kljuna pretaka voda, na njih pa se pri tem zadrži hrana, ki jo raca nato zaužije.

Zanimive gnezditvene navade

V nasprotju z večino drugih vrst rac plovk se pri žličaricah oblikovanje parov začne že pozimi. Gnezditvena sezona se prične v sredini aprila in traja do prve polovice julija. V tem času samica splete gnezdo v majhni vdolbini na tleh, ki pa mora biti zaščitena z višjim rastlinjem. To mesto je navadno v bližini vode, če pa je obvodna površina preveč odprta, je lahko gnezdo od vode oddaljeno tudi več sto metrov. V tem primeru lahko leži pod grmovjem v mejici ali v visokem steblikovju. Med gnezdenjem samica izleže 8–12 jajc, do katerih je potem izredno zaščitniška. V primeru nevarnosti se iztrebi kar na jajcih, kar naj bi odvrnilo plenilce. Samci pri vzreji mladičev sicer ne sodelujejo, pa vendar se ob začetku valjenja običajno še vedno zadržujejo v bližini gnezd. Ko se mladiči izležejo, za samce nastopi čas goljenja. To je

3

4

obdobje, v katerem zamenjajo vsa peresa in postanejo podobni samicam. Pravimo, da preidejo iz svatovskega v eklipsno perje. Slednje jih zaradi varovalne barve varuje pred plenilci, saj v tem obdobju ne morejo leteti. En mesec kasneje se golijo tudi samice.

Letni cikel

Raca žličarica velja za splošno razširjeno vrsto severne poloble. Njeno gnezditveno območje se razteza vse od pasu tundre na severu pa do polpuščavskih območij na jugu. Navadno se izogiba le polarnim območjem in puščavam. Kot selivska račja vrsta se na svoja gnezdišča vrne do prve polovice aprila. V tem času naseljuje predvsem plitva mokrišča. Ustrezajo ji večinoma manjše, s hranili bogate vodne površine, ki so obrasle s trstičjem ali rogozom. Nekatere raziskave so pokazale, da na gnezdenje vplivajo tudi ribe v določenem vodnem telesu. Tam, kjer je bila gostota rib manjša, je bila biomasa vodnih nevretenčarjev večja in posledično je bilo tu tudi več gnezdečih parov žličaric in drugih vrst rac. Ciklično odstranjevanje odraslih rib iz umetnih vodnih teles (gramoznic in gojitvenih ribnikov) je v Angliji celo pripeljalo do povečanja števila gnezdečih parov na teh območjih. V času gnezdenja se izogiba tudi vodnih teles, ki so pregosto obraščena z drevjem ali celo gozdom. Po gnezditveni sezoni, konec avgusta, se prične jesenska selitev, med katero lahko preletijo tudi nekaj tisoč kilometrov, da dosežejo prezimovališča. Različne populacije prezimujejo na različnih območjih. Tako žličarice iz Skandinavije in Islandije prezimujejo večinoma v severozahodni Evropi, medtem ko srednjeevropske populacije preživijo zimo v Sredozemlju in pasu Sahela v zahodni Afriki. Na prezimovališčih se lahko združijo v jate, velike do nekaj sto osebkov. Ta prezimovališča so zelo

različna in ležijo vse od obal Sredozemskega morja, prek brakičnih polpuščavskih jezer pa do jezer v Etiopskem višavju. Zanimiv je podatek, da je žličarica najpogostejša prezimujoča evrazijska vrsta rase jezera Čad v osrednji Afriki. Po končani zimi se med spomladansko selitvijo vrača nazaj proti gnezditvenim območjem in tako je njen letni cikel zaključen.

Pojavljanje v Sloveniji

Raco žličarico lahko pri nas lahko opazujemo vse leto. Ker pa Slovenija leži ravno na njeni selitveni poti, jo pri nas najpogosteje opazujemo v času spomladanske in jesenske selitve. Takrat se v manjših jatah ustavi na naših plitvih vodnih telesih, kot so Sečoveljske soline, Škocjanski zatok, Cerknjsko jezero in zadrževalnik Medvedce. Predvsem na slednjih dveh so bile spomladi opazovane tudi zelo velike jate, ki so štele nekaj sto osebkov. Ob spomladanskih poplavalah se žličarica ustavi tudi na poplavljenih njivah in travnikih. Tako jo je bilo možno letos aprila v večjem številu opazovati na Ljubljanskem barju. Pozimi lahko žličarice opazujemo le v Škocjanskem zatoku in Sečoveljskih solinah. Ti dve obalni mokrišči z ugodno klimo in s hranili bogato vodo zagotavljata ustrezne razmere za prezimovanje manjšega števila žličaric (do 100 osebkov na obeh lokacijah skupaj). V času gnezditvene sezone pa velja za zelo redko in lokalno gnezdilko. Neposredno je bila njena gnezditev pri nas dokazana le na štirih lokacijah, in sicer na Cerknjskem jezeru, ribniku Podvinci, zadrževalniku Medvedce in v Ormoških lagunah. Gnezdenje verjetno nikjer v Sloveniji ni redno. Zaradi plahosti in skrivnostnosti pa se lahko, nam nevede, kot gnezdilka zadržuje na še katerem vodnem telesu v Sloveniji. ●

1: Raca žličarica (*Anas clypeata*) ima enega največjih kljunov v račjem svetu. Njegova ploščata in žličasta oblika omogoča večji pretok vode skozi kljun. foto: Gregor Bernard

2: Najpogosteje jo pri nas opazujemo v času spomladanske in jesenske selitve, ko se v manjših jatah ustavi na plitvih vodnih telesih, kakršno je tudi Cerknjsko jezero. foto: Dejan Bordjan

3: Jata žličaric med hranjenjem na plitvi vodni površini živahno plava z iztegnjenimi vratovi in svoje na pol v vodo potopljene kljune ob iskanju hrane hitro premika levo in desno. foto: Duša Vadnjala

4: Samci postanejo podobni samicam v obdobju po izleganju mladičev. To je čas goljenja, v katerem zamenjajo vsa peresa in preidejo iz svatovskega v eklipsno perje. foto: Alen Ploj